

Lakiosasto

14.5.1997

Työeläkelaitoksille

SUOMEN JA VIRON VÄLINEN SOSIAALITURVASOPIMUS

Hallituksen esitys Eduskunnalle Viron kanssa tehdyn sosiaaliturvasopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä (HE 72/1997vp).

Sopimus on allekirjoitettu 27.9.1996.

Voimaantulo

Sopimus tulee voimaan sitä kuukautta seuraavan toisen kuukauden ensimmäisenä päivänä, jolloin sopimuspuolet ovat ilmoittaneet toisilleen täyttäneensä valtiosäännössään tämän sopimuksen voimaantulolle asetetut edellytykset.

Laki sopimuksen eräiden lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten hyväksymisestä on tarkoitus saattaa voimaan asetuksella samana ajankohtana kuin sopimus.

Sopimuksen soveltamista koskeva yleiskirje lähetetään myöhemmin. Siinä selvitetään Viron eläkejärjestelmää, sopimuksen sisältöä ja sen toimeenpanoon liittyviä käytännön kysymyksiä.

Hallituksen esitys on liitteenä.

Tilaukset

Ruotsinkielistä hallituksen esitystä voi tilata Oy Edita Ab:sta, puhelin (09) 5660 566.

Valtiopäiväasiat myös Internetissä

Hallituksen esityksen ja lain käsittelyvaiheen voi saada myös Internetistä: <http://www.eduskunta.fi>. Hakupolku on seuraava: Valtiopäiväasiat>Haku eri valtiopäiväasioista tyypeittäin>Hallituksen esitys>Haku (voit myös rajata vuoden tai kirjoittaa HE:n numeron, jos se on tiedossa).

ELÄKETURVAKESKUS

Pentti Koivisto
Helena Tapio

Hallituksen esitys Eduskunnalle Viron kanssa tehdyn sosiaaliturvasopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyisi Suomen ja Viron välisen sosiaaliturvasopimuksen. Sopimus on allekirjoitettu syyskuussa 1996. Sopimuksen tarkoituksena on yhteensovittaa Suomen ja Viron välillä liikkuvien ihmisten oikeudet sosiaaliturvaan.

Sopimus tulee voimaan sitä kuukautta seuraavan toisen kuukauden ensimmäisenä päivänä, jolloin sopimuspuolet ovat ilmoittaneet

toisilleen täyttäneensä valtiosäännössään sopimuksen voimaantulolle asetetut edellytykset.

Esitykseen liittyy lakiehdotus sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten hyväksymisestä. Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan samana ajankohtana kuin sopimus.

YLEISPERUSTELUT

1. Nykytila

Suomen ja Viron välillä ei ole sosiaaliturvaa koskevaa sopimusta. Sosiaaliturvasopimuksen tekeminen Viron kanssa toteuttaa Suomen pyrkimystä saada aikaan sopimus maantieteellisesti Suomea lähellä olevien maiden kanssa ja sellaisten maiden kanssa, joihin Suomesta on vilkkaat yhteydet. Virossa asuu noin 250 Suomen kansalaista ja siellä käy vuosittain noin 200 000 suomalaista matkailijaa. Suomessa asui vuoden 1996 lopussa noin 9 000 Viron kansalaista. Täällä kävi vuonna 1996 noin 38 400 virolaista matkailijaa. Virossa toimii noin 2 000 suomalaisten omistamaa yritystä. Sopimus parantaisi näiden henkilöiden sosiaaliturvaa.

Tarvetta sosiaaliturvasopimuksen tekemiseen Viron kanssa on myös sen vuoksi, että Viron ja Suomen sosiaaliturvajärjestelmissä on ulkomaalaisia koskevia rajoituksia.

Viron sosiaaliturvajärjestelmään kuuluu eläkevakuutus, sairaus- ja äitiysvakuutus, perhe-etuudet ja työttömyysturva.

Lakisääteinen eläketurva kattaa Virossa kaikki maassa vakinaisesti asuvat. Eläketurvasta säädetään yleisessä eläkelaislaissa. Lisäksi terveydelle haitallisessa ja raskaassa työssä

olevien ja joidenkin erityisammattiryhmien eläketurvasta säädetään erillisillä laeilla. Näiden erityislakien mukaan eläkettä maksetaan noin 12 prosentille eläkeläisistä.

Eläkkeet rahoitetaan työnantajilta perittävällä sosiaalimaksulla, joka on nykyisin 20 prosenttia palkasta. Yrittäjät maksavat tämän maksun itse.

Yleisen eläkelain mukaan maksetaan työvuosien määrään sidottua vanhuuseläkettä (vanhuuseläke) ja työvuosista riippumatonta vähimmäisvanhuuseläkettä (kansaneläke), työkyvyttömyyseläkettä ja perhe-eläkkeitä.

Työvuosien määrään sidotun vanhuuseläkkeen saamiseksi työntekijän on täytynyt olla vakuutettuna vähintään 15 vuotta Virossa. Vakuutusaikaan luetaan myös palveluspuolustusvoimissa, korkeakoulu- ja jatko-opiskelu, alle 3-vuotiaan lapsen hoito kotona sekä työttömyysaika. Lisäksi lapsen huoltajalle luetaan vakuutusaikaa kaksi vuotta jokaisesta lapsesta.

Miesten eläkeikä on tällä hetkellä 61 vuotta kuusi kuukautta ja naisten eläkeikä 56 vuotta kuusi kuukautta. Eläkeiät nousevat asteittain siten, että vuonna 2007 miesten eläkeikä on 65 ja naisten 60.

Työvuosiin sidottu vanhuuseläke muodostuu tasasuuruudesta perusmäärästä ja vakuutusvuosien mukaan karttuvasta osasta. Jälkimmäinen osa on vakuutusvuosien kokonaismäärästä riippuen 2,6—3,4 prosenttia perusmäärästä vuotta kohden.

Kansaneläkettä maksetaan niille, joilla ei ole oikeutta työvuosien mukaan karttuvaan vanhuuseläkkeeseen. Kansaneläkettä maksetaan miehille 65 vuoden ja naisille 60 vuoden iästä.

Työkyvyttömyyseläke myönnetään lääketieteellisin perustein eikä se ole riippuvainen vakuutusajan pituudesta. Työkyvyttömyyseläkkeitä on kolmen suuruisia työkyvyttömyysasteen mukaan. Korkein eläke on 185 prosenttia, keskimäinen 155 prosenttia ja alin 120 prosenttia perusmäärästä. Alle 16-vuotiaalle vammaiselle lapselle maksettava eläke on 125 prosenttia perusmäärästä.

Perhe-eläkettä voidaan maksaa Virossa vakinaisesti asuvalle leskelle ja alle 18-vuotiaalle lapselle. Eläke ei ole riippuvainen edunjäntäjän tai edunsaajan vakuutuskaudesta. Leskeneläke on 135 prosenttia perusmäärästä. Lapseneläke on täysorvolle 155 prosenttia ja puoliorvolle 125 prosenttia perusmäärästä.

Eläkkeitä ei makseta ulkomaille ilman sosiaaliturvasopimusta.

Virossa sairausvakuutuksen etuuksiin kuuluu sairaus- ja äitiyspäivärahat sekä sairaanhoitopalvelut. Sairausvakuutettuja ovat työntekijät ja heidän perheenjäsenensä, opiskelijat, eläkeläiset ja rekisteröidyt työttömät. Sairausvakuutus rahoitetaan työnantajilta perittävillä vakuutusmaksuilla. Vakuutusmaksu on 13 prosenttia maksetuista palkoista.

Sairaanhoitopalveluja annetaan terveysasemilla, terveyskeskuksissa sekä sairaaloissa.

Sairauspäivärahaa maksetaan 120 päivältä, mutta päivärahakautta voidaan pidentää 120 päivällä. Päivärahan määrä on joko 60, 80 tai 100 prosenttia edellisen vuoden tulotasosta.

Äitiyspäiväraha maksetaan 126 päivän ajan. Äitiyspäivärahan määrä on 100 prosenttia edellisen vuoden tulotasosta.

Virossa on useita lapsista maksettavia etuuksia, jotka katsotaan perhe-etuuksiksi. Niitä voidaan myöntää kaikista Virossa vakinaisesti asuvista lapsista. Etuudet rahoitetaan yksinomaan valtion budjettivaroin.

Lapsilisä maksetaan kuukausittain kaikista alle 16-vuotiaista lapsista. Jos lapsi on koulussa, etuus maksetaan siihen asti, kun lapsi täyttää 19 vuotta. Lapsilisan määrästä säädetään lailla. Määrä on porrastettu kolmeen tasoon sen mukaan, maksetaanko lapsilisä ensimmäisestä, toisesta vai kolmannesta ja sitä useammasta lapsesta. Muiden perhe-etuuksien määrä on sidottu lapsilisan määrään.

Kaikille niille lapsille, jotka käyvät koulua ja joista maksetaan lapsilisää, maksetaan kerran vuodessa kouluapuraha. Se on määrältään lapsilisan suuruinen.

Synnytysavustus on kertasuoritus, joka maksetaan synnytyksen jälkeen kaikista lapsista. Se on määrältään 12 kuukauden lapsilisä.

Elatusetuus maksetaan kotona alle 3-vuotiaasta lasta hoitavalle. Työssä olleille etuus maksetaan vasta äitiyspäivärahakauden jälkeen. Muilla on oikeus saada etuus heti lapsen syntymän jälkeen. Jos henkilö menee työhön, etuus lakkautetaan. Etuus voidaan maksaa myös korkeakouluopiskelijalle, joka saa lapsen opiskeluaikana.

Perhe-etuuksia ovat myös yksinhuoltajalle maksettava tuki, huostaanotetuista lapsista maksettava tuki, lastenkodista lähteville lapsille maksettava aloitusraha ja varusmiehen lapsista maksettava lisä.

Oikeus työttömyysturvaan on Virossa vakinaisesti asuvalla henkilöllä, joka on ollut viimeisten 12 kuukauden aikana työssä vähintään 180 päivää. Päivärahaa voidaan maksaa enintään 180 päivän yhtäjaksoisen työttömyyden ajalta. Viranomaisen päätöksellä päivärahakautta voidaan pidentää 90 päivällä.

Työttömiksi ei rekisteröidä opiskelijoita, yrittäjiä, eläkeläisiä, varusmiespalveluksessa olevia eikä raskaana olevia, joiden laskettu synnytysaika on 70 päivän sisällä.

Työttömyyskorvauksen määrä säädetään asetuksella. Korvaus on samansuuruinen kaikille työttömille ja se myönnetään vain henkilölle, jolla ei ole muita tuloja.

2. Taloudelliset vaikutukset

Vuonna 1996 suomalaisia kävi Virossa noin 200 000 yöpyvää henkilöä, mikä on viisinkertainen määrä verrattuna virolaisten käynteihin Suomessa. On oletettavaa, että viisumivapaus tulee lisäämään liikkuvuutta

maiden välillä. Erityisesti virolaisten käynnit Suomessa lisääntyvät.

Julkiselle tarveydenhuoltojärjestelmälle aiheutuvia kustannuksia on vaikea arvioida, koska ulkomaalaisille annettu sairaanhoidosta on käytettävissä puutteellisesti tietoja. Vuotta 1995 koskevan karkean selvityksen mukaan virolaisten osuus ulkomaalaisille annettu hoidosta oli noin 2 prosenttia. Tämä vastaa noin 0,5 miljoonan markan kustannusta.

Suomalaisten Virossa saamista hoidosta ei ole käytettävissä tietoja. Jos suomalaisten sairaanhoidon tarve Virossa vastaisi virolaisten hoidon tarvetta Suomessa aiheutuneet kustannukset olisivat noin 0,8 miljoonaa markkaa vuodessa. Arviossa on otettu huomioon, että tällä hetkellä Viron kustannustaso on noin kolmanneksen halvempi kuin Suomen kustannustaso.

Siirtymäkautena maiden välistä kustannuseroa on tarkoitus tasoittaa ottamalla huomioon toteutuneet sairaanhoitopalvelujen käyttömäärät ja hoidon taso. Kustannuksia aiheutuisi vain, jos toinen maa on antanut enemmän sairaanhoitopalveluita. Arvioiden mukaan tästä Suomelle aiheutuva lisäkustannus nykytilanteeseen verrattuna olisi noin 0,5 miljoonaa markkaa. On todennäköistä, että vähitellen liikkuvuus ja kustannustaso huomattavasti tasoittuvat nykyisestä.

Kansaneläkejärjestelmälle arvioidaan aiheutuvan alkuvaiheessa noin 2 miljoonan markan kustannukset vuodessa. Vuonna 2000 kansaneläkemenon olisi noin 3,5 miljoonaa markkaa ja vuoden 2005 vaiheilla noin 10 miljoonaa markkaa. Menoarvio on laskettu olettaen, että Suomessa asuvien virolaisten lukumääräksi vuonna 1998 arvioidaan noin 10 000 ja vuonna 2000 noin 12 000 henkilöä. Muun asumiseen perustuvan sosiaaliturvan osalta sopimus aiheuttaa jossain määrin kustannuksia sairaus- ja vanhempainpäivärahoissa. Tämä koskee Suomessa työskenteleviä, jotka eivät asu vakinaisesti Suomessa. Jos nämä henkilöt käyttävät sosiaali-

lietuksia samassa suhteessa kuin suomalaiset, 10 000 työntekijää kohti päivärahameno olisi noin 2 miljoonaa markkaa vuodessa, josta puolet sairauspäivärahamenoa ja puolet vanhempainrahamenoa.

Oikeutta työttömyysturvaan sopimus laajentaa siten, että myös työssäolo Virossa otetaan mukaan työssäoloehtoon. Tämä lisää jossain määrin työttömyysturvan kustannuksia.

3. Asian valmistelu

Ehdotus on valmisteltu sosiaali- ja terveysministeriössä. Valmistelussa on käytetty sosiaalivakuutuslaitosten asiantuntija-apua.

Neuvottelut sopimuksesta aloitettiin vuonna 1993 ja ne saatiin päätökseen maaliskuussa 1996. Sopimus allekirjoitettiin syyskuussa 1996.

4. Riippuvuus kansainvälisistä sopimuksista ja velvoitteista

Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Viron tasavallan välisestä assosioinnista on tehty 12.6.1995 Eurooppa-sopimus. Suomen osalta voimaansaattamistoimet on saatettu päätökseen, mutta sopimus ei ole vielä kansainvälisesti voimassa. Sopimuksen 37 artikla sisältää määräyksiä sosiaaliturvan koordinoinnista. Niiden mukaan Euroopan unionin jäsenvaltioissa työskentelevien virolaisten työntekijöiden ja heidän perheenjäsentensä siellä täyttämät vakuutus-, työskentely- tai asumiskaudet lasketaan yhteen muun muassa eläkkeitä varten. Viro myöntää puolestaan alueellaan oleville jäsenmaiden kansalaisille saman kohtelun. Assosiointineuvosto antaa asianmukaiset määräykset ja hallinnolliset säännöt edellä mainitun toteuttamiseksi. Määräykset eivät kuitenkaan saa vaikuttaa jäsenvaltioiden ja Viron välisistä kahdenvälisistä sopimuksista aiheutuviin oikeuksiin ja velvollisuuksiin, jos niissä annetaan edullisempi kohtelu.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Viron kanssa tehdyn sopimuksen sisältö

Sopimus koostuu seitsemästä osasta, joista ensimmäinen käsittää yleiset määräykset (1-6 artiklat). Toisessa osassa määrätään sovellettavasta lainsäädännöstä (7-11 artiklat). Kolmannessa osassa on erityismääräykset sairaus-, vanhempain- ja sairaanhoitoetuuksista (12-15 artiklat). Neljäs osa koskee vanhuus-, työkyvyttömyys ja perhe-eläkkeitä (16-20 artiklat). Viides osa (21 artikla) määrää perhe-etuuksista ja kuudes osa (22 artikla) työttömyysturvasta. Seitsemännen osan muut määräykset (23-31 artiklat) koskevat sopimuksen toimeenpanoon ja soveltamiseen liittyviä kysymyksiä. Sopimuksen kahdeksas osa käsittää siirtymä- ja loppumääräykset (32-34 artiklat).

1 artikla. Artiklassa määritellään sopimuksessa käytetyt käsitteet.

2 artikla. Artiklassa määrätään kummankin sopimuspuolen osalta lainsäädäntö, johon sopimusta sovelletaan. Sopimuksen soveltamisalaan kuuluvat vastavuoroisesti kaikki sosiaaliturvan alat lukuun ottamatta tapaturma- ja ammattitautivakuutusta. Tämä vakuutus jää toistaiseksi sopimuksen soveltamisalan ulkopuolelle, koska Viron uusi tapaturma- ja ammattitautivakuutuslainsäädäntö on vielä valmisteilla.

Yksipuolisen määräyksen perusteella Suomen tapaturma- ja ammattitautilainsäädäntöä sovelletaan vain silloin, kun kysymys on 8-11 artiklan soveltamisesta. Tällainen tilanne on muun muassa silloin, kun suomalainen työnantaja lähettää työntekijän työskentelemään Viroon. Lähetetty työntekijä vakuutetaan edelleen Suomen tapaturmavakuutuslainsäädännön mukaisesti. Vastaavasti Viro soveltaa tapaturmien ja ammattitautien perusteella maksettavia korvauksia koskevaa lainsäädäntöään silloin, kun kysymys on Virosta Suomeen lähetetystä työntekijästä.

Samoin työmarkkinatukea, kuntoutusrahaa ja Kansaneläkelaitoksen järjestämää kuntoutusta sekä vammaistukea ja lapsen hoitotukea koskevaa lainsäädäntöä sovelletaan vain niissä tapauksissa, jolloin poiketaan sopimuksen sovellettavaa lainsäädäntöä koskevista pääsäännöistä. Kysymyksessä voi olla esimerkiksi lähetetyn työntekijän tai muun

poikkeuksellisesti lähtömaan sosiaaliturvan alaisuuteen jäävän henkilön tai hänen perheenjäsenensä oikeus edellä mainittuihin etuuksiin.

3 artikla. Artiklassa määrätään, että sopimusta sovelletaan henkilöihin, jotka kuuluvat tai ovat kuuluneet 2 artiklassa tarkoitetun lainsäädännön piiriin sekä henkilöihin, jotka ovat näiden perheenjäseniä tai edunsaajia.

4 artikla. Artiklassa määrätään, että sopimuspuolten kansalaisia kohdellaan yhdenvertaisesti, silloin kun kysymys on sopimuspuolen lainsäädännön mukaisia etuuksia koskevista oikeuksista tai velvollisuuksista.

5 artikla. Artiklan mukaan Suomi ulottaa yhdenvertaisen kohtelun myös Suomessa ja Virossa asuviin pakolaisiin ja valtiottomiin henkilöihin. Viro ei ole sopimuspuolena artiklassa mainituissa pakolaisten ja valtiottomien henkilöiden oikeusasemaa koskevissa yleissopimuksissa.

6 artikla. Artiklassa määrätään eläkkeinä myönnettyjen rahasuoritusten maksamisesta ulkomaille. Niiden maksamista ei saa vähentää, muuttaa, keskeyttää tai peruuttaa sen vuoksi, että etuudensaaja asuu toisen sopimuspuolen alueella. Myös kolmannessa valtiossa asuville sopimuspuolen kansalaisille maksetaan eläkkeitä, jos eläkkeen maksavalla sopimuspuolella on kolmannen valtion kanssa sosiaaliturvasopimus tai vastaava järjestely. Suomen eläke-etuudet maksetaan tällä perusteella Viron kansalaiselle Viroon, EU- ja ETA-maihin sekä muihin maihin, joiden kanssa Suomella on sosiaaliturvasopimus.

Näistä periaatteista on kuitenkin poikkeuksia. Esimerkiksi sopimuksen 17 artiklassa määrätään, että sopimuksen perusteella kansaneläkettä ja perhe-eläkelain mukaista eläkettä voidaan maksaa vain Suomessa ja Virossa asuville Suomen tai Viron kansalaisille.

Artiklan kolmannen kappaleen mukaan Suomen työttömyyseläkettä, osa-aikaeläkettä ja eläkkeensaajien asumistukea ei makseta ulkomaille.

Artiklassa määrätään myös sairauden tai vanhemmuuden johdosta maksettavista päivärahoista siinä tapauksessa, että henkilö samanaikaisesti asuu yhdessä maassa ja työskentelee toisessa maassa. Hänellä on

tällöin oikeus päivärahaan työskentelymaasta niin kauan kuin työsuhde kestää. Työsuhteen päättyessä päivärahauden aikana päivärahaa maksetaan enintään 90 päivän ajan, jos etuuden maksamisen muut edellytykset täyttyvät.

7 artikla. Artiklassa määrätään, että henkilö kuuluu sen maan lainsäädännön piiriin, jossa hän työskentelee. Tällä määräyksellä poiketaan Suomessa asumisen vaatimuksesta sosiaaliturvan piiriin kuulumisen edellytyksenä. Esimerkiksi Virossa asuvalla työntekijällä tai yrittäjällä, joka työskentelee Suomessa, on oikeus sopimuksen soveltamisalaan kuuluvaan sosiaaliturvaan samoin edellytyksin kuin Suomessa asuvalla henkilöllä. Virossa sosiaaliturvalainsäädännön piiriin kuuluminen määräytyy osin työskentelyn perusteella ja osin asumisen perusteella.

Jos henkilö ei työskentele kummassakaan maassa, hänellä on oikeus sosiaaliturvaan asuinmaasta. Suomen osalta sopimuksen asumiskäsite vastaa Suomen lainsäädännön mukaista Suomessa asumista.

Jos henkilö työskentelee sekä Suomessa että Virossa, työhön perustuvat etuudet määräytyvät artiklan 2 kappaleen mukaan työskentelyn perusteella ja asumiseen perustuvat etuudet asumisen perusteella. Suomessa tehtävä työ vakuutetaan tällöin Suomessa. Työskentelyyn perustuvat etuudet on määritelty 1 artiklan 1 kappaleen f kohdassa. Suomessa niitä ovat työtuloon perustuvat sairauspäivärahat, sairausvakuutuslain mukaiset vanhempainetuudet, työeläkkeet ja työttömyysetuudet. Virossa työskentelyyn perustuvia etuuksia ovat pakolliset sairausvakuutusetuudet, työttömyysetuudet ja vanhuuseläkkeet.

8 artikla. Ensimmäinen poikkeus 7 artiklan mukaisista pääsäännöistä koskee työntekijöitä, jotka lähetetään tilapäisesti työskentelemään toisen sopimuspuolen alueelle. Lähetetty työntekijä voi pysyä lähtömaan sosiaaliturvajärjestelmän piirissä enintään kolme vuotta. Työskentely tapahtuu joko lähettävälle työnantajalle tai työnantajaan sidoksissa olevalle työnantajalle. Esimerkiksi suomalainen työntekijä voidaan lähettää työhön virolaiseen emo-, tytär- tai sisaryritykseen ilman poikkeuslupamenettelyä. Jos tilapäinen työskentely jatkuu kauemmin kuin kolme vuotta, voivat sopimuspuolten toimivaltaiset viranomaiset tai niiden valtuuttamat toimielimet 9 artiklan perusteella sopia, että työntekijä

edelleen kuuluu lähtömaan lainsäädännön alaisuuteen.

Artiklan 2 kappaleessa tehdään poikkeus sovellettavaa lainsäädäntöä koskeviin pääsääntöihin sellaisten kuljetusyritysten työntekijöiden osalta, jotka työskentelevät kummankin sopimuspuolen alueella. Heihin sovelletaan sen sopimuspuolen lainsäädäntöä, jonka alueella yrityksellä on kotipaikka.

Artiklan 3 kappaleessa määrätään merimiehistä. Heidän sosiaaliturvansa määräytyy sen mukaan, kumman sopimuspuolen lippua alus käyttää. Lisäksi artiklassa on määräyksiä niitä tilanteita varten, joissa alus annetaan vuokralle toisen sopimuspuolen alueella olevalle varustamolle.

Artiklan 4 kappaleessa määrätään diplomaattisen ja konsuliedustuston henkilökunnan sosiaaliturvan määräytymisestä. Artiklan määräykset perustuvat diplomaattisia suhteita koskevan Wienin yleissopimuksen (SopS 3-4/1970) ja konsulisuhteita koskevan Wienin yleissopimuksen (SopS 49-50/1980) määräyksiin edustustojen henkilökunnan asemasta lähettäjään ja asemamaan sosiaaliturvan suhteen. Määräykset poikkeavat kuitenkin yleissopimusten määräyksistä sikäli, että niin sanotut paikalta palkatut työntekijät, jotka yleissopimusten mukaan kuuluvat asemamaan sosiaaliturvan piiriin, voivat kolmen kuukauden kuluessa työskentelynsä alkamisesta valita myös lähettäjään sosiaaliturvalainsäädännön piiriin kuulumisen edellyttäen, että he ovat lähettäjään kansalaisia.

Artiklan 5 kappaleen mukaan päätoimisesti toisen sopimuspuolen alueella opiskelevat ja ammatillisessa koulutuksessa olevat jäävät lähtömaan sosiaaliturvalainsäädännön alaisuuteen. Jos opiskelija kuitenkin esimerkiksi aloittaa työskentelyn opiskelumaassaan tai muuttaa sinne vakinaisesti asumaan, voidaan hänen soveltaa sopimuksen 7 artiklan mukaisia pääsääntöjä sosiaaliturvan määräytymisestä.

9 artikla. Artiklassa määrätään, että toimivaltaiset viranomaiset tai niiden valtuuttamat toimielimet voivat sopia poikkeuksista sovellettavaa lainsäädäntöä koskeviin määräyksiin. Artiklan 2 kappaleessa lisäksi määrätään, ettei 8 artiklan 1 kappaleessa tarkoitettua ulkomaan työskentelyä voida sopia viittä vuotta pidemmäksi ajaksi, jollei erityisestä syystä muuta johdu. Tällaisena erityisenä syynä voidaan pitää esimerkiksi eläkeiän täyttämistä lähitulevaisuudessa.

10 artikla. Artiklassa määrätään, että lähetetyn työntekijän, diplomaattisen tai konsuliedustuston lähetyn henkilökunnan sekä valtion tai julkisen yhteisön palveluksessa olevien lähetettyjen henkilöiden mukana seuraavat ja samassa taloudessa asuvat perheenjäsenet kuuluvat saman sopimuspuolen lainsäädännön piiriin kuin työntekijä. Artiklan 4 kappaleen mukaan edellä mainittua ei kuitenkaan noudateta, jos perheenjäsen oman työskentelynsä perusteella kuuluu toisen sopimuspuolen lainsäädännön piiriin.

11 artikla. Artiklan mukaan saman työskentelyn osalta vakuutusmaksut maksetaan vain yhteen maahan. Työntekijää tai yrittäjää koskevat vakuutusmaksut maksetaan sen sopimuspuolen lainsäädännön mukaisesti, jonka piiriin hän kuuluu.

12 artikla. Artiklassa määrätään, että tarvittaessa otetaan huomioon toisen sopimuspuolen lainsäädännön piirissä täyttyneet vakuutuskaudet ja etuuskaudet, kun määrätään oikeudesta sairaus- tai vanhempainetuuteen.

13 artikla. Artiklan 1 kappaleen mukaan tilapäisesti toisessa maassa oleskelevalla henkilöllä on oikeus välittömästi tarvitsemiinsa sairaanhoitoetuuksiin samoin ehdoin kuin maassa asuvilla. Sairaanhoitoetuudella sopimuksessa tarkoitetaan Suomen julkisen terveydenhuoltojärjestelmän palveluja ja sairausvakuutuslain mukaan maksettavia sairaanhoitokorvauksia sekä Viron osalta sairausvakuutuslain mukaan annettavia palveluja. Käsitettä välittömästi tarvittava sairaanhoito ei ole määritelty sopimuksessa, mutta sillä ymmärretään ennalta arvaamatta oleskelumaassa syntyvää hoidon tarvetta. Käsite on vakiintunut tämänlaisissa sopimuksissa ja sitä käytetään eurooppalaisessa sairaanhoitosopimuksessa (SopS 58/1986) ja Euroopan yhteisöjen asetuksessa (ETY) N:o 1408/71 sosiaaliturvajärjestelmien soveltamisesta yhteisön alueella liikkuviin palkattuihin työntekijöihin ja itsenäisiin ammatinharjoittajiin ja heidän perheenjäseniinsä.

Artiklan 2 kappaleessa kuitenkin määrätään, ettei välitöntä hoitoa anneta, jos oleskelun tarkoituksena on sairaanhoitoetuksien saaminen.

Artiklan 3 kappale koskee henkilöitä, jotka asuvat yhdessä maassa, mutta työskentelevät toisessa maassa. Näillä henkilöillä on oikeus sairaanhoitoon sekä asuinmaassaan että työskentelymaassaan. Tämä oikeus ei rajoitu välittömään hoitoon.

Artiklan 4 kappale koskee eläkkeensaajia. He saavat sairaanhoidon asuinmaastaan.

14 artikla. Artiklassa määrätään, että eräillä henkilöryhmillä on oikeus välittömään hoitoon. Näitä ovat muun muassa toisen sopimuspuolen diplomaattisen edustuston tai konsuliedustuston henkilökuntaan kuuluvat perheenjäsenineen sekä lähetetyt työntekijät perheenjäsenineen.

15 artikla. Artiklan mukaan välittömän sairaanhoidon kustannukset korvataan sopimuspuolten välillä. Sopimukseen liittyvässä toimivaltaisten viranomaisten välisessä toimeenpanosopimuksessa määrätään tarkemmin korvausten perusteista ja laskemistavasta. Suurista kustannuseroista johtuen kustannuksia ei aluksi korvata täysimääräisinä, vain toimeenpanosopimuksessa sovitun pisteytysjärjestelmän mukaisesti. Tätä korvausmenettelyä noudatetaan sopimuksen voimaantulovuonna ja sitä seuraavina kahtena vuotena. Tämän jälkeen siirrytään todellisten kustannusten korvaamiseen.

16 artikla. Artiklassa todetaan, että sopimuspuolten toimivaltaiset laitokset soveltavat omaa lainsäädäntöään eläkkeiden määrittämisessä ja laskemisessa. Sopimuksessa on kuitenkin jäljempänä selostettuja erityismääräyksiä, jotka helpottavat eläkeoikeuden syntymistä ja eläkkeen maksamista.

17 artikla. Artiklassa määrätään Suomessa tai Virossa asuvan Suomen tai Viron kansalaisen oikeudesta kansaneläkelain tai perheläkelain mukaiseen eläkkeeseen ja tällaisen eläkkeen maksamisesta. Artiklan mukaan henkilöllä on oikeus vanhuuseläkkeeseen, jos hän 16 vuotta täytettyään on asunut Suomessa yhtäjaksoisesti vähintään kolme vuotta. Samoin henkilöllä on oikeus leskeneläkkeeseen tai lapseneläkkeeseen, jos sopimuksen määräämät kansalaisuus- ja asumisaikavaatimukset täyttyvät. Jos henkilölle on Suomessa myönnetty vanhuus-, työkyvyttömyys- tai perhe-eläke ja hän myöhemmin muuttaa asumaan Viroon, maksetaan eläke hänelle Viroon edellyttäen, että hän on asunut Suomessa yhtäjaksoisesti vähintään kolme vuotta. Artiklan 6 kappaleen mukaan eläkkeen määrää vähentää myös henkilölle Virossa maksettava eläke.

18 artikla. Artiklassa määrätään Virossa täytettyjen vakuutuskausien huomioon ottamisesta. Näillä määräyksillä on merkitystä määrättäessä Suomen työeläkejärjestelmän osa-aikaeläkettä ja työttömyyseläkettä sekä muuta sellaista eläkettä, jota määrättäessä

otetaan huomioon aika eläketapahtumasta eläkeiän täyttämiseen (tuleva aika). Kuitenkin tulevan ajan eläkkeen saamiseksi edellytetään aina, että henkilö on ollut eläketapahtumavuoden ja sitä välittömästi edeltäneiden kymmenen kalenterivuoden aikana vähintään 12 kalenterikuukautta Suomen työeläkelainsäädännön alaisessa työssä.

Artiklan 2 kappaleessa määrätään, että jos henkilö ei täytä Suomen työeläkejärjestelmässä olevaa viiden vuoden asumisaikavaatimusta, joka myös koskee oikeutta tulevan ajan eläkkeeseen, huomioon otetaan henkilön työskentelykaudet Virossa ja rinnastetaan ne asumisaikaan Suomessa.

19 artikla. Artiklassa määrätään Suomeen muuttaneen henkilön oikeudesta Viron kansaneläkkeeseen, työkyvyttömyyseläkkeeseen ja perhe-eläkkeeseen. Määräyksen mukaan tällainen eläke myönnetään ja maksetaan Suomeen, jos henkilö on asunut Virossa yhtäjaksoisesti vähintään kolme vuotta.

20 artikla. Artikla sisältää Viron vanhuuseläkettä koskevia erityismääräyksiä. Odotusaikaedellytyksen täyttämiseksi otetaan tarvittaessa huomioon työskentelykaudet Suomessa. Tällöin edellytetään kuitenkin Virossa työskentelyä vähintään kuuden kuukauden ajan. Artiklan 3 kappaleen mukaan Virossa ansaittu eläke maksetaan Suomeen muuttaneelle, jos eläkkeeseen oikeuttavia kausia on Virossa vähintään kolme vuotta.

21 artikla. Artiklassa määrätään perhe-etuuksien maksamisesta. Sopimuksen 1 artiklan 1 kappaleen i kohdan mukaan perheetuudella tarkoitetaan Suomessa lapsilisää ja äitiysavustusta ja Virossa lapsietuuksia. Lapsilisä ja lapsietuudet maksetaan sen sopimuspuolen lainsäädännön mukaan, jonka piiriin lapsi kuuluu.

Jos lapsilisä tai lapsietuus ei tulisi maksettavaksi kummastakaan maasta tai se maksettaisiin molemmista maista, maksetaan etuus artiklan 2 kappaleen mukaan siitä maasta, jossa lapsi tosiasiallisesti asuu. Äitiysavustus maksetaan artiklan 3 kappaleen mukaan sen sopimuspuolen lainsäädännön mukaan, jonka alaisuudessa äiti on lapsen syntyessä.

22 artikla. Artiklan mukaan työskentelykaudet toisen sopimuspuolen alueella otetaan tarvittaessa huomioon, kun on kysymys työttömyysetuuksien edellytyksenä olevan työskentelyehdon täyttämisestä. Toisessa maassa tapahtunut työskentely voidaan kuitenkin lukea pääsääntöisesti hyväksi vain silloin, kun henkilö on työskennellyt vähintään neljä

viikkoa välittömästi ennen työttömyyttä sen sopimuspuolen alueella, josta hän hakee työttömyysetuutta. Artiklan 2 kappaleen mukaan työttömyysetuuden maksuaika lyhenee niillä päivillä, joilta toisen sopimuspuolen lainsäädännön mukaisesti on maksettu työttömyysetuutta.

23—31 artikla. Näissä artikloissa määrätään sopimuksen soveltamisessa noudatettavista periaatteista, sopimusta soveltavien laitosten ja viranomaisten yhteydenpidosta sekä määräajoista.

32—34 artikla. Artikloissa määrätään sopimuksen ajalliseen ulottuvuuteen ja voimaantuloon liittyvistä kysymyksistä.

2. Voimaantulo

Sopimus tulee 34 artiklan mukaan voimaan sitä kuukautta seuraavan toisen kuukauden ensimmäisenä päivänä, jolloin sopimuspuolet ovat ilmoittaneet toisilleen täytäneensä valtiosäännössään tämän sopimuksen voimaantulolle asetetut edellytykset.

Laki sopimuksen eräiden lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten hyväksymisestä on tarkoitus saattaa voimaan asetuksella samana ajankohtana kuin sopimus.

3. Eduskunnan suostumuksen tarpeellisuus

Sopimuksessa on määräyksiä, jotka poikkeavat voimassa olevasta sosiaaliturvalainsäädännöstä. Tällaisia ovat 6, 7, 17 ja 29 artiklan määräykset. Sopimuksen 13 ja 14 artiklan määräykset merkitsevät sellaisten velvoitteiden asettamista kunnille, joista kuntalain 2 §:n mukaan on säädettävä lailla. Sopimuksen 26 artiklan määräykset merkitsevät poikkeusta Suomen sisäisestä veroja ja maksuja koskevasta lainsäädännöstä.

Sopimuksen 28 artiklassa on määräykset sopimuspuolten tuomioistuinten päätösten sekä laitosten ja viranomaisten sosiaalivakuutuksen vakuutusmaksuja koskevien asiakirjojen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta. Lisäksi artiklassa määrätään eräänntyneiden vakuutusmaksujen etuoikeudesta. Nämä määräykset merkitsevät poikkeusta Suomessa voimassa olevasta tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä etuoikeutta koskevasta lainsäädännöstä.

Sopimuksen 30 artiklan mukaan sopimuspuolten viranomaiset ja laitokset voivat sopimusta soveltaessaan käyttää sopimuspuolten

virallisia kieliä sekä englannin kieltä. Tämä sopimusmääräys merkitsee viranomaisten ja virkamiesten kannalta uutta velvollisuutta, joka on valtakunnan osalta ristiriidassa kielilain (148/1922) ja valtion virkamiehiltä vaadittavasta kielitaidosta annetun lain (149/1922) säännösten kanssa sekä Ahvenanmaan maakunnan osalta itsehallintolain (1144/1991) 36—43 §:n kielisäännösten kanssa.

Koska sopimus sisältää lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä on Eduskunnan hyväksyminen tältä osin tarpeellinen.

4. Sääntämisyjärjestys

Sopimuksen 30 artiklan määräys asiakirjoissa käytettävästä kielestä on ristiriidassa

Ahvenanmaan itsehallintolain kielisäännösten kanssa. Tämä merkitsee, että sopimuksen voimaansaattaminen Ahvenanmaalla itsehallintolain 69 §:n mukaan edellyttää perustuslainsäätämisyjärjestyksessä säädettyä lakia, joka Ahvenanmaan maakuntapäivien on lisäksi hyväksyttävä.

Edellä olevan perusteella ja hallitusmuodon 33 §:n mukaisesti esitetään,

että Eduskunta hyväksyisi ne Tallinnassa 27 päivänä syyskuuta 1996 Suomen tasavallan ja Viron tasavallan välisen sosiaaliturvasopimuksen määräykset, jotka vaativat eduskunnan suostumuksen.

Koska sopimus sisältää määräyksiä, jotka kuuluvat lainsäädännön alaan, annetaan samalla eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

L a k i

Viron kanssa sosiaaliturvasta tehdyn sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä

Eduskunnan päätöksen mukaisesti, joka on tehty valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä ja 69 §:n 1 momentissa määrätyllä tavalla, säädetään:

1 §
Tallinnassa 27 päivänä syyskuuta 1996 Suomen tasavallan ja Viron tasavallan välillä sosiaaliturvasta tehdyn sopimuksen määräykset ovat, mikäli ne kuuluvat lainsäädännön alaan, voimassa niin kuin siitä on sovittu.

2 §
Tarkempia säännöksiä tämän lain täytäntöönpanosta ja soveltamisesta annetaan tarvittaessa asetuksella.

3 §
Tämä laki tulee voimaan asetuksella säädettävänä ajankohtana.

Helsingissä päivänä kuuta 1997

Tasavallan Presidentti

Sosiaali- ja terveysministeri